

न-पद्मिनी.

सप्तमः,
रा. अष्टमः.—मोक्षार्थः,

७०७८

प्रकाशकः,
गणपतिराम उत्तमराम लक्ष्मी
प्रयोगक, राजपत्रिका,
अमरावती.

પ્રાચીન સ્ત્રીરત્ન-પદ્મિની.

સપ્તમ,

સા. રા. ઝવેરી.—મોરબી.

૭૦૭૮

પ્રકાશક.

મણીપતિરામ ઉત્તમરામ ભટ્ટ.

પ્રયોગક, રાજ્યપત્રિકા અને વાર્તાવાર્ષિક.

અમદાવાદ.

શ્રી “ મુદ્રણ્યુક્તલાભંદિર ” લિમિટેડ—ખાડિયા.

પ્રસ્તાવના.

જનકડી વાર્તા એક યુવાન લેખકની લખેલી છે. તે લેખકનો મા પ્રથમ પ્રયાસ જ હોવાથી તેમાં દોષોનું બાન થશે; પરંતુ તે દોષોપ્રતિ ગવણ કરવા વાચકને વિમુક્તિ છે. આ વાર્તા, વાર્તાવારિધિ-માસિકમાં એકવાર સિદ્ધ થઈ ગયેલી તેજ-આ જૂદા પુસ્તકરૂપે પ્રકાશમાં મૂકાય છે. આ વાર્તામાં પ્રથમ પૃષ્ઠે “ મહાશિવરાત્રીનો અતિ પવિત્ર દિવસ હતો ” એમાં “ મહાશિવરાત્રી ” એ શબ્દો જૂલથી લખાઈ ગયેલા લાગે છે; તે ઠેકાણે “વર્ષનો એક અતિ પવિત્ર દિવસ હતો ” એ શબ્દો વધારે વાસ્તવિક થાય છે.

—પ્રયોજક.

પ્રાચીન સ્ત્રીરત્ન-પાત્રીની.

જગત્શિશેમણી રવીરાજ પૃથ્વીપરની દરેક વસ્તુઓની મુલાકાત લઈ જનસમુદાયના મનને અપાર આનંદપ્રમાડનાર-મેના-પૌપટ-ભ્રમરાઓ વગેરેના ઉલ્લાસને નષ્ટ કરી, સુગંધી સર્વોત્તમ કમળપુષ્પોના પ્રકૃલિતપણાનો વિનાશ કરી, અલ્પ તેજ્યાળા પશુ પક્ષીઓને પ્રકાશમાં લાવી, માંસાહારી પ્રાણીઓ અને ઘુવડ વગેરે પક્ષીઓને વિહારમાટે રજા આપી ક્યારનાં એ દૃષ્ટિમર્ચાદાની પેલીપાર પોતાના મુકામપર પહોંચી ગયેલ જળ્યાતા હતા. સર્વાનુમતે સૂર્યની જગો ચંદ્રને સ્વાધીન કરવામાં આવી હતી.

~~અહીં~~ શિવસ્ત્રીનો અતી પવિત્ર દિવસ હતો. સૃષ્ટિલીલા હમેશ કરતાં આજે અદ્ભુત જળાતી હતી. શિવનોજ તહેવાર હોવાથી શહેરમાંના દરેક શિવાલયોને આજે આકર્ષાય બનાવી મુકવામાં આવ્યાં હતાં. જે આકર્ષણ માં શિવાલયોપરની નવી ધ્વજાઓ પ્રમુખ પદ ધારણ કરતી હતી. દ્વારોમાં શુભપ્રસંગદર્શક આસોપાલવનાં તોરણો ગુચ્છીને બાંધી શોભામાં વધારો કરવામાં આવ્યો હતો. ચાકરને ખુશી કરી શેઠને મળવાના ઇરાદાપૂર્વક શિવના ગણ-ભૈરવ ગણપતિ, માર્તિ વિગેરેને ખુશી કર્યાવિના શિવ ખુશી ન થાય માટે તેમને પણ યોગ્ય ભયકારથી શણગારવામાં આવ્યા હતા. ચિતોડ શહેરમાં કામે કામ લોકો કિત્સાહથી ઉઠ્યાઈ જતાં નજરે પડતાં હતાં. વૃદ્ધ-તરુણ-બાળ-તમામ પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ કપાળપર ભરમ ધારણ કરી પોતે શૈવી છીએ એમ બતાવવા સારા સારા વસ્ત્રાલંકાર પહેરી શિવાલયતરફ જવા નિકળી પડ્યાં હતાં. શિવાલયોની આસપાસ જનાસ્ત્રોત વહેતો હતો અને અંદર “હર હર શંભો ! કૈલાસપતે ! હર હર હર !” વગેરે શબ્દોના ધ્વની અને પ્રતિધ્વની ચાલી રહ્યા હતા. આખા ચિતોડ શહેરમાં ઉપર પ્રમાણે નિર્દોષ પ્રજામાં આનંદ પથરાઈ રહ્યોહતો ત્યારે રાજમહેલની અંદર આજે સર્વ શોકમયજ ભાસતું હતું. જનાનખાનાની અગાસીમાં એક પચીસેક વર્ષની તરુણી સ્ત્રી ઉભી ઉભી વિચારસાગરમાં ગોથાં ખાતી હતી. તારુણીના પ્ર-

શસ્ત્ર લલાટમાં આટલી ન્હાની ઉમરમાં પણ ચિન્તાની રેખાઓ અંકિત થયેલી જણાતી હતી. વયને અનુસરી તેની કાન્તી અવર્ણનીયજ હતી. તેના કુમળા ચરણોનાં તળીયાં બહાર પડતા નિતંબના બારથી એવાં લાલચોળ થઈ ગયેલ જણાતાં હતાં કે મેઢી વગેરેના આ રંગ દશે; પણ તે ધારણા ખોટી પડતી હતી. તેના કામળ ચરણો અને હાથની આંગળીઓના સફેદ દુધી જેવા નખો આકાશમાં રખડતાં રજળતાં બુલા પડી થાકા જઈ વિશ્રાંતી લેવા આવેલ વીશ તારાઓનું મંડળ હોય એમ જણાતું હતું. તેના બહાર પડતા નિતંબો અને તે ઉપર આવી રહેલી કસુંબજ રંગની સાડી કામદેવને આવકાર આપી એસવા આપવાનું દાંતરી મલમલની ગાદીવાળું સીંહાસન હોય એમ જણાતાં હતાં તેની વિચિત્રરંગની બુટાવાળી રેશમી ઓળીમાંથી બહાર નીકળવાને કોશેશકરતા રત્નો રાજ્યાભિષેક પ્રસંગેનોષોભ્ય સુવર્ણના કળશો જેવા જણાતા હતા. તેનો કેડ સુધી પહોંચતો ચોટકો જે આ વખતે ગુંથેલ નહીં હતો તે તે તારણીના શરીરમાં નહીં સમાવાથી બહાર નીકળતો શૃંગારરસનો ઝરોહોય એમ, જ્યારે પવન તે ચોટકાને હલાવતો ત્યારે લાગતું હતું. જ્ઞાનીપુરૂષો અને સંસારતાગી મહાપુરૂષો આ ચોટકાને ઉન્મત યુવાનોના ચિત્તરૂપી ચક્રોર અશ્વને વશ કરવાવાળો કામદેવનો આયુક લેખ્યા વિના રહે નહીં. તેના પ્રશસ્ત લલાટની મધ્યમાં કુમકુમના ઝીણી ટપકી ભ્રમરના એક નાના બચ્ચાની ઉપમાને યોગ્ય જણાતી હતી. તેના નેત્રની બે કમાનો કામદેવને રહેવાના અંગલાના બે દરવાજા હોય એવી જણાતી હતી. દાડમની કળી સ-રખા તેના સંકેત દાંત આ વખતે અરધા પરધા દેખાતા હતા.

વાંચનાર ! ચાલો આપણે પણ ખાનગીરીતે અગાસીના એક ખુણા-માંથી વાતચીત સાંભળી હૃદયને શાન્ત કરીએ !

“ધીકાર છે મારા આવા રૂપને”—તે તારણી વિચારસાગરના કાંઠાપર આવી બોલવા લાગી—“મારા રૂપને ખાતર મારા પ્રાણને કેટલું વેઠવું પડ્યું? અહા ! એવું રૂપ શા કામનું કે જેથી બીજને દુઃખ થાય? અરે વિધાતા ! તેં પ્રથમથી આટલું રૂપ મને બક્ષીસ ન કર્યું હોત તો હું નથી ધારતી કે મારા પ્રાણાધાર બ્રટ નીચ મુસલમાનોના હાથમાં સપડાયા હોત ! અહા હા ! કોઈના દુઃખનું કારણ પોતે થઈ પડ્યું એવું રૂપ તે શા કામનું ?” આથી તે બાળાથી વધારે બોલાયું નહીં. આંખોમાંથી અશ્રુની નોંધો ચાલવા લાગી, તે ગાલપર થઈ નીચે પડી હાથમાં રહેલા નાથરમારક રમાલને બીંબવી નાંખવા લાગી. પાંચેક મીનીટમાં નીકોનો વેગ બંધ થયો. તારણીએ ચારે

આજુ નજર કરી પણ આકાશમાં મુસાફરી કરતા ચંદ્ર સિવાય બીજું કંઈ દેખાયું નહીં “અહો ! ચંદ્ર દેવતા !” તે તારણી ચંદ્રને ઠપકો આપતી બોલી, “ તારી હરીકાષ્ઠ કરનાર સૂર્ય પણ નથી, કારણ તેતો જગતમાં પ્રકાશ કરવાનું જ કામ કરી શકે છે પરંતુ તુંતો પ્રકાશની સાથે પથ્થરા-ચંદ્રકાન્ત બેવાને દ્રવિભૂત કરવા સમર્થ છે ? અહા ! તારા હૃદયથી સર્વ પ્રાણીઓના નેત્રમાં કેટલો આનંદ થાય છે ? અહા ! તારા દર્શનથી લોકો કેટલા વિહ્વાસીત થાય છે ! અહાહા ? સૂર્યનાં કિરણોથી પરિતપ્ત થયેલા પ્રાણીઓને તારાં શિતળ કિરણોથી કેવો-કેટલો અવર્ણનીય આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે તો પણ તેં અત્યારે મારી તરફ કુદરતવિરુદ્ધ કેમ રીતી દાખવી છે ? તું હમેશ શીત પેદા કરનાર છતાં કેમ અત્યારે મારી આસપાસ અગ્નિ પ્રકટાવી રહ્યા છે ? મારીજ તરફ ફર થવાનું તારું શું પ્રયોજન છે ? ” ચંદ્ર તરફથી નજર ફેરવી અગાશીના કડોરાપર બીંતને આહીંગણુ દેહ બેઠી બેઠી વિચારવા લાગી. “ ઇચ્છા થાય છે કે પક્ષી તો પેડે પાંખ ધારણ કરી ” પણ માં-ઉઠી વધતોના તાંબુમાં પ્રાણ પાસે હાજર થઈ તેને દુઃખમાં દીકાસો આપું પણ પાંખ ધારણ કરવાની મારામાં શક્તિ નથી તો હવે શું કરું ? ” ફરી આંસુ ટપકવા માંડ્યાં. ચંપળ ચુપકી તેના કબજામાં ન રહેતાં છટકી ગઈ. ધીમે ધીમે બોલવા લાગી-

“ ગઈ આશા ચાલી મુજ હૃદયમાં જે ચમકતી,

“ ગઈ તૂટી દોરી જીવન ઉચ્ચ માર્ગે વિહરતી;

“ વિરામી વેરાને કદિ નહીં મળે આશ ઝરાણું

“ રહું અશ્રુ બેસી હૃદય નહીં માને સુખ આણું ”

જોકે ઉપલી કવિતા ધીમેથી બોલાઈ હતી તોપણ ખુદ્દા દ્વારા આંદરતી ચંદા નામના દાસીના કાન સોંસરી નીકળી ગઈ. “ અરેઆઈ ? ” — કદાચ આ સ્નેહમયી સ્ત્રી નિરાશ થઈને આત્મઘાતિની થશે તેથી ચંદા એ-કદમ ગભરાતી ગભરાતી અગાસીમાં આવી બેઠી. “ આ શું માંડી બેઠાં છો ? ભુલી ગયાં કે ? ભુલો કાં ? એક વખત તમે પોતેજ મને શીખામણ આપતાં હતાં કે—દરેક મનુષ્યે સુખ અને દુઃખના પ્રસંગોમાં સમાન રહેવું જોઈએ. સુખની વખતે સુખ જોઈ હૃદયાર ન જવું અને દુઃખની વખતે માથે આવી પડેલું દુઃખ ધીરજથી સહન કરવું. દુઃખના વખતમાં એવી રીતે ધૈર્ય બતાવવું જોઈએ કે ભલે અનેક પ્રકારની આપત્તિઓ ઝડપ્યાં કરે તોપણ

હીમત ન હારતાં દૃઢ મન રાખી રહેવું. દુનિયામાં સરળયજ્ઞ પ્રત્યેક પદાર્થ કિંવા વસ્તુને અંત છે તેમ દુઃખનો પણ અંત આવ્યા વિના રહેશે નહીં. અસ્તપામેલો સૂર્ય કદિ ઉગ્યા વિના રહ્યો છે ? રાત પછી કુદરત પ્રમાણે જ દીવસ ઉગ્યાવિના રહેશે નહીં. માટે દુઃખની વખતે ધૈર્યથી દુર થવું ન જોઈએ. બહેની ! જ્ઞાનવ્રતસાથે ધૈર્યવ્રત હોયતો સોનામાં કુંદનથી જડેલા હીરાની માફક ઓપી નીકળે છે. બહેન એટલું તો યાદ રાખ કે જેનામાં ઉપદ્રાં બને બલ હોય તે કલ્પનામાં આવી ન શકે એવાં મહાન કાર્યો પણ પૂર્ણ કરી બીજાને આશ્રયના કુવામાં ઉતારે છે. તારામાં ઉપદ્રા બને બલ નથી શું ? હા. હા. બેશક છેજ. પણ બહેની ! હાલ વખત વધારે થયો છે તેથી અંદર આસો ને શયન કરો. સવારે તે બાબત નિર્ણય કરીશું. તોપણ રાત્રિમાં યોગ્ય ઉપાયની શોધ કરી સવારમાં શું ઉપાયો યોજવા તે નક્કી કરજો. ”

વાંચનાર ! ઉપદ્રી વાતચીતથી અંદા એક અનુભવી દાસી હોય એમ સિદ્ધ થાય છે. વૃદ્ધ અંદા આ તરણ સ્ત્રીને પુત્રીની માફક લેખતી. “બસે ચાલો” એમ કહી પાંદ્રિની અંદર જઈ પડંગપર સુઈ, આજેઠવા મંડી. ઉઘની પણ તેની પાસે આવવા હિંમત આલી નહીં. ઘડીમાં બેઠી થાય, ઘડીમાં સુવે, એમ બે ચાર વખત થયું પણ કેમે ઉઘને હિંમત આવી નહીં. છેવટે ધીમે ધીમે ફરીથી તેજ અગાસીમાં જઈ ઉભી રહી. ચંદ્ર આ વખતે પૂર તેજથી પ્રકાશતો હતો. રજનિમાં ચંદ્રનું આવું અવર્ણનીય રૂપ જોઈ કુદરતે તેને વધારે દુઃખી કરી. “અરે ચંદ્ર” પદ્મિની પાતાની જમણા હાથની અંગુઠાપાસેની આંગળી નીચલા હોઠપર રાખી બોલી, “તું કેવો નિર્દય છે ? હું મારું કલંકીત મુખ છુપાવવા ચારે કોર રખડતી ફરું છું તો તું નિર્દય થઈ મારી મસ્કરી કરવા હસતો દેખાય છે. ” આ બોલ્યાને બે કે ત્રણ પગ થઈ નહીં એટલામાં રાજબાગના એક પાસેના ઝાડપરનાં પક્ષિઓ કોઈ અચાનક કારણથી એકદમ ઘોંઘાટ કરવા મંડી ગયાં અને તે ઘોંઘાટે પદ્મિનીનું ધ્યાન ખેંચ્યું. આ જોઈ તેને વળી વિચાર થયો ‘અરે ! આ પક્ષિઓ પણ મને દોષ દઈ ગાળો દેતાં જણાય છે અહા ! મારા જેવી નિર્દોષ નિર્દય આ દુનિયામાં કોઈ પણ હશે ? ઉઘ ! તારી પણ એટલી શક્તિ નથી કે આ દુઃખી અબજાને તારા ઝપાટામાં લઈ શકે ? ’ તેના મનમાં આખરે દારણ યાતના આવી પહોંચી. તેણે એટલી રેવા માંડ્યું. તેનો તીણો જવાબ બર ઉઘમાં સુતેલી અંદા પાસે પહોંચ્યો. આથી તે જાગૃત થઈ એકદમ જ્યાંથી અવાજ આવતો હતો ત્યાં ગઈ. “બહેની”

અંદા આશ્ચર્યતાથી પદ્મિનીને હાથ ઝાલી ખેલવા લાગી, “ તું ગાંડી થ-
ઈ ગઈ છે કે શું ? મોટાં મોટાં પોથાં ફેરવી નાંખ્યાં તેનો સાર તો આજ
કે ! વાહ ! વાહ ! શીખી તેપર પાણી કે ? યાદકર યાદકર, તુંન કહેતી હતી કે—

“તાદશી જાયતે બુદ્ધિ વ્યયોવસાયોઽપિતાદશઃ ।

સહાયસ્તાદશા એવ યાદશી ભવિતવ્યતા ॥

જે પ્રમાણે ભાગ્યની દોરી ખેંચાવાની હોય તે મુજબજ બુદ્ધિ પ્રગટ
થાય છે, તેવીજ સાહ્યતા મળે છે અને તેમજ આચરણો આદરે છે એટલુંજ
નહીં પણ કાર્યના એવા સંયોગજ આવી પડે છે. વળી બીજું યાદ કર—

“ મર્તાન્ ચ રામો જનકઃપિતા ચ, ગુરૌ વંસિષ્ઠો સકલાર્થ સિદ્ધઃ ।

“ સુખં ન લભ્યેત્ તૃણમાત્ર સીતા દૈવો બબ્બી કેવલ મિશ્વરેચ્છા ॥”

“રામચંદ્ર જેવા પતિ, જનક વિદેહી જેવા પિતા, વસિષ્ઠ જેવા ગુરુ
છતાં એક તૃણ માત્ર પણ સીતાને સુખ ન મળ્યું ? દૈવ ઇચ્છા બળવાન
છે. માટે બહેન ! શોક મૂક ને ચાલ હું તારી પાસેજ સુકું છું” આટલો વખત
વિચાર કરતી મુંગી રહેલી પદ્મિની જાણે દુઃખસાગર ઉતરવાને જાણે એક
સુવિચારરૂપ નાવ હાથ મળ્યું હોય તેમ જરા હર્ષના આવેશથી ખેલી, “શા-
બાશા અંદા શાબાશા તું જે પાસે ન હોતો મને આડું વેતરી નાંખતાં
વાર ન લાગત. સાંભળા ઇશ્વરઇચ્છાએ મને એક નવીજ યુક્તિ સૂઝી છે.
સાંભળ ધ્યાન દઇને—

“ કરમની શી દશા બાઇ (૨)

બ્યબીચાર કરે કામ, દુઆવવું આમ નામ,

હાય ! હાય ! જીવ જરૂર જાય અકળાઇ—કરમની શા દશા બાઇ.

હાવો જરૂર કાલો, થઇ જાય કાલો કાલો

હામ હામ જરૂર થાય આપ સવાઇ—કરમની શી દશા બાઇ.

* મીઆના મંગાવો મોટા, કરો હવે ડોળ મોટા,

નામ, નામ, શીવ જરૂર થાય સુખદાઇ—કરમની શી દશા બાઇ.

ગંજવર તાંબુ તાણી મળવું છે મારે રાણી.

બાર બાર થઇ જરૂર જશે નીકળાઇ—કરમની શી દશા બાઇ.

એવા એક બહાદુર સિપાઇને ત્યાં મોકલવો કે તે અંદર પહોંચી જાય અ-
ને લુચ્ચા અદલાઉદ્દીનને જણાવે કે—અમારી બાઇ તમોને શરણ થ-

“પદ્મવતી નાટક” માંથી.

વાને કમુલ છે, પણ તેના હોદ્દા પ્રમાણે આખા શહેરની મુખ્ય મુખ્ય સ્ત્રીઓ વ-
મળતા આવશે માટે તેમને એસવા વાસ્તે સાતસો મ્યાનાઓ મોકલે. —મ્યા-
નાઓ અવશે એટલે તેમાં સ્ત્રીઓને બદલે ચિતોડના બહાદુર લાવેલાઓને
દરેકની અંદર બખ્તે એ રીતે એસાડી દેઘથું ને અમે ત્યાંથી યુક્તી કરી નહા-
રી જઘથું—બોલ, આ યુક્તિ તને પસંદ પડે છે ? “વાહ વાહ” અંદા આ-
શ્ચર્ય પામી બોલી “હીક યુક્તિ શોધી કહાડી. મારી શિખામણ તને યાદ ર-
હી ખરી. સાહે, આ તારી આ ધારણામાં ખરેખર તું ફતેહ પામીશજ. ઈશ્વર
તેમાં તને પુરતી સહાય કરે.” એમ કહી બન્ને જણીઓ અંદર ગઈ. પદ્મિ-
ની સુતા પહેલાં જગનિયંતા પ્રભુની સ્તુતી કરવી લુકી નહીં. પત્રંગમાં આ-
જોડતાં છેવટ નિદ્રાદેવીને સ્વાધીન થવાની જરૂર પડી.

રજની વીતી. પ્રભાત થયો. એક બહાદુર સિપાઈને ઉપલી શિખામણો
આપી અશ્લાહિદીનના તંત્રુ તરફ રવાના કરવામાં આવ્યો. અશ્લાહિદીન ચા-
ર પાંચ મુસલમાન સોબતીઓની સાથે દારૂ પીવામાં ચકચૂર થઈ રહ્યા હ-
તો. રજા મળવાથી આપણા મોકલેલા સિપાઈએ અંદર દાખલ થઈ બધી
વાતથી તેને વાકેફ કર્યો. તે સાંભળી તે ચવન ગોથું ખાઈ ગયા વિના રહ્યા
નહીં. ઘણીજ ખુશીથી પદ્મિનીની માગણીનો સ્વીકાર થયો અને બાગેલ
મ્યાનાની સંખ્યા ચિતોડતરફ જલદી મોકલવાનો હુકમ થયો.

સને ૧૨૭૫માં લખમશી ચિતોડની ગાદીએ બેઠો. એના વખતમાં
અશ્લાહિદીને એ વખત ચિતોડપર ચડાઈ કરી. ચડાઈ કરવાનો તેનો મુખ્ય
હુદેશ ચિતોડ જીતવાનો ન હતો, પણ લખમશીને લીમસી કરીને કાઢા હ-
તો તેની સ્ત્રી પદ્મિની જે બહુજ રૂપાળી હતી તેને મેળવવાનોજ હતો.
પહેલી વખતની ચડાઈમાંતો શરા રજપુતોએ સામી લડાઈ કરી પોતાનાં પ્રાણ
અર્પી ચિતોડનું રક્ષણ કર્યું હતું. પણ અશ્લાહિદીને બીજી વખતની ચડાઈ-
માં જ્યારે લશ્કરથી આ કાર્ય પાર પડેલું ન જોયું ત્યારે યુક્તિથી પોતાનું
ધારેલું કામ પાર પાડવાનો વિચાર કર્યો. આ બીજી વખતના હલ્લામાં રજ-
પુતોનું જોર કમી થઈ જવાથી તેઓ સામા ટકી શક્યા નહીં અને આખરે
તેઓને અશ્લાહિદીનને શરણે થવાની જરૂર પડી. અને આત્યારસુધી ર-
ત્નતા બોગવતું ચિતોડ શહેર હવે ચવનોનું થયું. પણ સીંહણનું દુષ્કલ-
ધના હુખમાં શોભે ? શોભે નહીં તેતો ઠીક. રહી પણ કેમ શકે ?
ચિતોડ ચવનોના હાથમાં રહી શકે ? ના. ના. કુદરતજ તેની વિરુદ્ધ છે. તે
પ્રથમ અશ્લાહિદીને કહાવી મોકલ્યું કે પદ્મિનીને મને સોંપો તો.”

તોડને! ઘેરો ઉઠાવી તે પાછું આપું અને વિશેષ બીજી જગીરો પણ આપું. જ્યારે આ વાત શરૂ રજપુતોના સાંભળવામાં આવી ત્યારે તેઓનું લો-હી ઉછળ્યું. બાપદાદાની આખર ખોવા તેઓ જાણી જોઈને કુવામાં ઉતરે? તેઓએ આ બાબતની ચોખ્ખી ના પાડી અને ઘણાજ ધિક્કારચક્ર શબ્દો કહાવી મોકલ્યા, પણ કામાંધ અલ્લાહીદીનને આ શબ્દો કરી અસર કરી શક્યા નહીં. છેવટે તેણે કહાવી મોકલ્યું જે જે આપનાની મારફતે ફક્ત એકજ વખત મને તે પદ્મિનીનું મુખ જોવા આપશે તો હું ચિતોડ પાછું સાંપી ચાલ્યો જઈશ. અહાહા! વિષય અધ માણસો કેવા મતિદિન હોય છે? નરમ થઈ ગયેલા તે રજપુતોએ ખૂબ વિચાર કરી એક બીજાની સલાહ લઈ અલ્લાહીદીનની આ માગણી સ્વીકારી તે બપોરના બાર વાગેને અલ્લાહીદીનને આવવાનું કહાવી મોકલ્યું.

વખતને જતાં વાર શી? લગભગ અગીઆરનો સમય થયો છે, વિદ્યાર્થીઓનાં ટોળે ટોળાં વિદ્યાલયો તરફ જવા નીકળી પડ્યાં છે, કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ મિત્રો સાથે આનંદની વાતો કરતા, કેટલાક ઘેર વાગેલું યાદ કરતા, કેટલાક કઠિનાબોલતા બોલતા, અને કેટલાક મુંઝે મોઢેગંબીર ચહેરે વિદ્યાલય તરફ જતા નજરે પડતા હતા. નાના નાના પૈસાદારનાં છોકરાઓને ચાકરો તેડીને અથવા ગાડીઓમાં બેસાડીને નિરાળે મુકવા જતા હતા. અમલદારો-કેટલાક ગાડીમાં બેસીને અને કેટલાક પગે ચાલીને મોડા થવાના બચથી અને મોડા થઈશું તો પોલીસના ધક્કાના બચથી ઉતાવળા ઉતાવળા કચેરીમાં જતા નજરે પડતા હતા, ધંધાદારીઓ જમવાના વખત થઈ જવાથી ઘર તરફ જતા નજરે પડતા હતા. ચિતોડ શહેરમાં ઉપર પ્રમાણે સ્થિતિ હતી ત્યારે પૂર્વદિશાના દરવાજામાં થઈ ત્રણ પુરૂષો હસ્તે ચહેરે જાણે કાંઈ મોટું કામ કરવા જતા હોય એમ વિચાર કરતા ચાલ્યા આવતા હતા. તેઓની ઘઢી મુઝ, ગુઝ તથા પોશાકપરથી તેઓ મુસલમાન છે એમ તરત જણાતું હતું.

રાજમેહેલની અદર લીમસી પદ્મિનીનું મોટું અસુર લોકોને જોવા દેતું એ પોતાની જાતને કલંકરૂપ ગણી શકસાગરમાં ગોથાં ખાતો હતો. પોતે પલંગપર આજોટતો હતો. અને પાસે પદ્મિની પલંગને અટલીને ઉભી હતી. પોતા વાસ્તે પણ પત્ની આટલા દુઃખી થાય છે એને જાણી પોતે દુઃખી થઈ આંખોમાંથી લીમસીથી છાનાં આંસુ પાડતી

“ મારા ધારણા પ્રમાણે ”—પદ્મિની શોક કરતી પોતાના જમણા હાથની ટચલી આંગળી ડોકપર મુકી બોલી “ મારે બદલે ગુલાબ દાસીનું મુખ આપનામારફતે દેખાડી પતાવીએ તો શું? ક્યાં એ મહેરાને આજખે છે? ” ના. ના. ” લીમસી કાંઈક ક્રોધાવેશથી બોલ્યો, “ રજપુતો પોતાના વચન કદી ઉલ્લંઘને કુખને એવ લગાડતા નથી. કદી જીવ જાયતો શું ” બંને તાર્જીવ મુખ તેને જોવા દેવું પણ તે અસુર કાંઈ વધારે આહું બોલે તો પછી હું છું. મરવું તો એકજ વખત છે ને ? ” આ પ્રમાણે પતિ-પત્ની વચ્ચે વીવંચન ચાલતું હતું. એવામાં બહારથી એક સિપાઈએ આવી ખબર આપી કે “ મહારાજ બહાર અલાહદીન ઓર ધસકા દો જન ખડા હો. ” “ ડીક ” લીમસીએ હર્ષથી પદ્મિનીને કહ્યું “ કાંઈ શ્રીકર નહીં ફક્ત બેજ માણસો સાથે છે. તેણે તને માન આપ્યું તો મારે પણ તેમ કરવું જ જોઈએ એ મારો ધર્મ છે—” પણ-પણ ” ધર્મથી બોલી “ શું કામ ભાગ ખુવો છો? બે તરવારો અહીં રાખેને બેને તમે મારશોતો એક એને તો હુંપુરે કરીશ. પછી જ-મારાની પીડા પતી આવે વખત શું કામ જવા દેવો? ” ના-ના પ્રિયા ” લીમસી તિરસ્કારની નજરથી બોલ્યો “ આપણો ધર્મ ચૂકી વિશ્વાસઘાત કરવો યોગ્ય નથી. પણ તે બહાર ક્યારના ઉભા હશે. જાઉં છું સાવચેત..... ” “ માફ કરજો ” લીમસીએ આવી અલાહદીનને માન આપી કહ્યું “ કપડાં પહેરાતાં વાર થઈ. પધારો અંદર. થોડાં માણસો સાથે આવી મને માન આપ્યું તેથી આપનો આભારી થયો. આહું લઈ બહાર નિકળેલા હોવાથી ખાણાંની ના પાડી પણ લીમસીના શુદ્ધ આગ્રહથી થોડાં ફળ તથા મેવો ખાધો. થોડીવાર વાતચીત કરી અલાહદીન ઉઠ્યો. મિત્રભાવથી લીમસી પોતે ફક્ત બેજ માણસો સહીત ગામના દરવાજા સુધી વળાવવા ગયો. દરવાજા પાસેથી તેણે રજા માગી રજા આપતાં અલાહદીન એકદમ ઉભો રહ્યો અને રજા ભેતી વખતે એક ખીજને હાથ મીલાવતા હોય તેમ અચાનક એકદમ લીમસીને પકડ્યો. સાથેનાં માણસોની તેજ વલે થઈ અને જોતજોતામાં આસપાસથી પચાશોક મુસલમાનો દોડી આવ્યા. લીમસી સ્વાનું જાણવા લાગ્યો. અહાહા? પૃથ્વી તારા માથાપર વસતું એક ચંદ્રાળ માનવી શું ન કરી શકે ? માણસ પોતાના બાવ બજવ્યા વિના રહેતા નથી. અલાહદીન! તે તારી દુષ્ટ ધારણા પાર પાડી ખરી ? લીમસીતો આ જોઈ સ્તબ્ધ જ બની ગયો. તેનાથી એક અક્ષર પણ બોલાયો નહીં.

એકદમ તેને મુરકેટાટ કરી ઊઠવાથી તરફ લઈ ગયા. ત્યાં પહોંચતાં જ
હજારો મુસલમાનો તેની આસપાસ વીંટળાઈ વળ્યા. “ચેહી દુષ્ટ ! ચેહી બડા
મુટ્યા બીમસી” એમ ચારેકોર બૂમ હતી. બીમસી આ જોઈ અકળાઈ ગયો.
તે ધૈર્યને ખોતાના કળજમાં રાખી શક્યો નહીં, અનાયાસે તેની રજપુત
આંખોમાંથી અશ્રુ ટપકવા માંડ્યાં, છેવટે તેને એક જુદાજ તંબુમાં કેદ
કરી તેની આસપાસ સખ્ત ચોકી રાખવામાં આવી. તંબુમાં તેને કહેવ-
નવામાં આવ્યું કે ન્યાંસુધી તું પદ્મિનીને નહીં સોંપે ત્યાંસુધી કેદખા-
નામાં તારે સડવું પડશે. બીમસીનું વય આશરે ત્રીસેક વર્ષનું હતું. તેનો રં-
ગ ધઉંવળો હતો. તેની બન્ને આંખો વેર લેવાને જાણે અધીરી થઈ ગ-
ઈ હોય તેમ આમતેમ ફરતી નજરે પડતી હતી. તે વિચાર સાગરમાં ગ-
રક થઈ ગયો હોય તેમ જણાતું હતું. તેણે ધાર્યું કે મને અહીં પકડી ક્યા-
રનાએ મુસલમાનો પદ્મિનીને પકડી લઈ ચાલતા થયા હશે. આહા !
પ્યારી! શી તારી પતિબંધિત ? તારા વિના હું જીવન શી રીતે ધારણ
કરી શકીશ? મારી આંખની કીકી ! તારા વિના પ્રેમ વચનથી મને કોણ
બોલાવશે ? અને દુઃખમાં દિલાસો પણ કોણ આપશે ? અનાયાસે તેના
બોલામાંથી નીચેના શબ્દો નિકળી ગયા—

“મળું શી રીતે હું ?.....પડતાં,

વિયોગી રીબાઈ, શરિર દુઃખ દુઝેવ નડતાં;

હશે ક્યાં તું હંસી ? મન રવડતી કે પ્રિય સ્થળે,

ખરે નિહોંથી તું નસિબહિણુ નારી ક્યમ મળે ?”

આંખોમાં આવેલા અશ્રુ લુછી નાંખ્યા પછી બોલાઈ જવાયું—

“રસીલી શી કાન્તિ ! કુમુદિનિ શશિ વીણુજ હશે ?

અરેરે હત્યારા ! ઇશ ? નજર તારી કવ થશે ?

મધુરો પ્યારીના, અધર રસનું પાન કરવા,

સમેા ક્યારે દેશે ? નવ સુખ વિશે દૈશ કરવા.”

વિચાર ઉપર વિચાર આવતા ગયા. તેમ કલાક ઉપર કલાક ચતા ગ-
યા. એક—બે—ત્રણ એમ સાંજના છ વાગી ગયા. ધીમે ધીમે બીમસી
કેદ પકડાવના સમાચાર પવનનીસાથે રાજમહેલમાં પહોંચ્યા. વાત સાંજ-
જતાં જ પદ્મિની જમીનપર ઢળી પડી.

સાવચેત્ર થઈ દર્શક પછી થું થયુંતે હકીકત વાંચનારે મધ્યમ અ-
ગ્રણીના ખુણામાંથી ધ્યાન આપી સાંભળી હશે.

સત્તાસો મ્યાનાઓ દરબાર ગરબાસે ખડા થયા. બહાદુર ચુંદના મો-
હાઓ ક્યારનાએ પોતાનું નીમકહલાલપાણું સાંખીત કરી આપવા દરબારમ-
ની અંદર આવી પહોંચ્યા હતા. તમામ મ્યાનાના ઉપર પડદા ઢાંકવામાં
આવ્યા હતા. હવે જલદી ઉપડવાની તૈયારી થઇ રહી હતી. પદ્મિની પુ-
રવનો પોશાક પેહેરી, કેડે એક સોનેરી મુઠવાળી તરવાર લટકાવી હાથમાં
એક બાલો લઇ અંદાદાસીસાથે નીચે ઉતરી. તેને આવી રીતે સજ્જ થ-
એલી જોઇ સર્વે કોઇ હાજર હતું તેનામાં ગુસ્સો આવ્યો. “હર, હર, મ-
હાદેવ, બીમસીમહારાજની જય” એ શબ્દો હાજર થયેલા મોહાઓના મોઢામાંથી
નીકળ્યા. “મારા બહાદુર રણ વીરો” પદ્મિનીએ સેનાની સન્મુખ ઉભા રહી
પોતાનું બાણ શરૂ કર્યું. “મારા પ્રાણનાથના સુખ દુઃખના બાળીઆઓ! ત-
મે તમારા નૃપને વારને ધણું ધણું કર્યું છે. ઉન્હાળાના સખતતાપમાં અને
શિયાળાની ઠંડકડતી સખત ટાદમાં તમે તેની સાથે વનમાં રહ્યા છો. વર-
સાદ વરસતો છતાં તમે તેની પીઠ છોડતા નહીં હતા નહીં સ્ત્રીના, નહીં
પુત્રપુત્રીના, એમ તમે તેની સાથે રખડ્યા છો એ હું સારી રીતે જાણું
છું. શાળાશ છે તમારી જનેતાને. વીરોએ ! આ વખતે પણ મારે તમને મા-
રા પ્રાણાધાર તરફથી જણાવવું જોઈએ કે આજે આપણે કદા દુરમનના
પંગનમાં જાણી જોઈને સપડાવા જઈએ છીએ માટે જાળનીને રહેનો. હું
ને તે જલદીથી નીકળી જવાનાં છીએ. પાછળથી તમે તમારો ધર્મ સાચ-
વવા જરા પણ સુકશેા નહીં. આનો બદલો તમેને ઈશ્વર આપ્યા વિના ર-
હેશે નહીં. મારા વીરો! સર્વની દેવાંગનાઓને વરવાને તૈયાર થાઓ અને
ખોલો “હર, હર, મહાદેવ કૈલાસપતી હર.” એકદમ અવાજ નીકળ્યો. જે
પવનદારા આપ્યા શહેરમાં સંભળાયો. સર્વ દ્રોહ સાંભળી પદ્મિનીનાં વખાણ
કરવા લાગ્યું. સેનાનો મુખ્યસેનાધીપતી આગળ આવી બોલ્યો “મહાસ-
તીજ ! જ્યાં સુધી તમારા સેવકોના શરીરમાં જીવ છે ત્યાં સુધી અમે ત
મને કશીવાતે હરકત આવવા દેશું નહીં. ને લુણ હરામ કરીશું નહીં.
અમારી ફરજ બુલીશું નહીં, ” એમ કહી દરેક મ્યાનામાં ગળે ચુંદી કાઢેલા
મોહાઓ બેઠા. પદ્મિની રાજમેહેલને પ્રણામ કરી ઇશ્વરની સ્તુતિ કરી તેની સ-
હાય માગી શુભ શુકને અંદા સાથે એક મ્યાનામાં બેઠી. તેનો મ્યાનો સ-
વેની વચ્ચમાં રાખવામાં આવ્યો હતો ને તે મ્યાનાની ઓળખાણ તે ઉ-
પર ફરકતી લાલ ધ્વજથી થતી હતી.

બધા અનામો છાવણી પાસે આવી પહોંચ્યા અણાઉદીનની આ સાં-
ભળી કેવી દશા થઇ હશે તે કથવા કરતાં કલ્પવી વધારે સુગમ પડશે. અં-
દા અનામોમાંથી ઉતરી રજા મેળવી અણાઉદીન પાસે ગઇ અને નમીને બો-
લી કે “ પદ્મિની આપની સેવામાં હાજર થવા તૈયાર છે, પણ સેવાને મા-
ટે ભીમસી સાથે વાનચીત કરવાને મહેરબાનીની ખાતર અરધો કલાક આ-
પવો જોઇએ ને તેમ કરવા તમારા તાંબુ આડી એક લાંબી કનાત ઉભી ક-
રાવવા હુકમ કરવા કૃપા કરો એટલે થયું હતું પણ પદ્મિની સાથે આવવાની
હું. ” આપ ખુશી થયા ને તો બસ મહેરબાન. એકદમ એક મોટી કનાત
તાંબુવામાં આવી. ભીમસીને બંધન મુક્ત કરી પદ્મિનીને મળવાને મોકલ-
વામાં આવ્યો. વધારે દીલ કર્યોનો વખત ન હતો. ભીમસી અંદર આવ્યો
કેત રતજ અગાઉથી સંકેત કર્યા પ્રમાણે એક દલકા જનાનામાં ભીમસી, પદ્મિ-
ની અને અંદા ખસી ગયાં. ચુટી કહાડેલા જોઇએ તે ઉપાડી રસ્તે પડ્યા.
નટલી ઝડપથી નસાય તેટલી ઝડપથી નહાસી બાયાતી એક ગામમાં આ-
નમી રીતે પહોંચી ગયા.

અરધી કલાકને બદલે આખો કલાક વીતી ગયો પણ પ્રેમાંધ, કા-
માંધ-વિપયાંધ અણાઉદીન વિષયઉદ્ધમાંથી જાગ્યો નહીં. કલાક ઉપર થોડો
વખત થયો એટલે અંદર એક સિપાઇને મોકલવામાં આવ્યો. સીપાઇ ચઢે-
શો માણસનું લશ્કર લગાઇતી તૈયારીમાં જોઇ ગબરાઇ ગયો. અણાઉદીનને આ
વાતથી વાકેફ કર્યો. અણાઉદીનને લગાઇ શરૂ કરવાને બદલે અંદરથી પદ્મિ-
નીને પકડી મંગાવવા હુકમ કર્યો. હુકમ માથે ચડાવી જે માણસો કના-
તની અંદર આવ્યા તેમાંના કેટલાકનું લોહી પી રજપૂત તલવારો તૃપ્ત
થઇ-લગાઇ જામી. અણાઉદીનના સાગરમાં રજપૂતોની નહાની નદીનું શું
જેરા સાગરમાં નદી બળી. થોડીવાર સુધી નદીનું પાણી દેખાતું રહ્યું અને
તે પણ સાગરમાં ગેય થયું.

શું પરિણામ આવ્યું ? રજપૂત વીરોનો જીવનરૂપી ધોધ અટકી
મયો, કારણ કાળરૂપી ધોધ સદા અખંડ પ્રવાહથી વહ્યા કરે છે તે જોખ-
સાથે તેઓનો જીવનરૂપી ધોધ મળી ગયો. તેઓ ગયા—સદાને માટે ગ-
યા તો ખરા પણ નિમકહલથી તરીકે પોતાનાં નામો આ દુનિયામાં અ-
મર કરી ગયા.

વાંચનાર ! અનુભવી વાંચનાર ? દુનિયામાં તમે આટલો વખત સુધી

અનુભવ લીધો. આ વાતોનો અનુભવ લીધો પણ તેમાં જોયું શું ? જાણ્યું શું ? આજે તરફથી તમારી દૃષ્ટિ સમીપ કેવાં કેવાં ચિત્રદર્શન થયાં તે લો વિચારો ! ખીલ્યું શું ? જ્યાં ત્યાં દુઃખનાં ગાયન, 'નાશ-નાશ-નાશ-જગત' અસર પણ નાશવંત છે. જેટલો મોઢ તેટલું દુઃખ. જેમ વધારે મોઢ તેમ વધારે દુઃખ. મોઢ પોતેજ દુઃખરૂપ છે.

રાજપત્રિકા.

યે પ્રા મમલગાં સર્વેન માનુષામેલુ પ્રત્યેક ગુરુગ્રામે પ્રકાશ મામણી,
અગ્રેષ્ઠ—ગુજરાતી અઠવાલિકા. (દર વર્ષે એક ભેટ)
પ્રત્યેક અંકમાં એક ગુરુત્વ વર્તી અપાય છે.

પ્રયોજક,

ગણપતિરામ ઉત્તમરામ ભટ્ટ.

ખાલિયા—અમદાવાદ.

સંપાદિત આલોક,

આલોકિયતમ શીજીવિતન

શ્રીચુત નળીનદાર પુરુષોત્તમદાસ સંસ્કૃતી.

કિશોર મેહરોડ, ત્રવચાન—ઈડર.

પ્રાપ્તિકલનારમ.

સ્થાનિક. રૂ. ૨-૮-૦

ખડુરગામ. ૪-૮-૦

વીમાના લાલમાથે.

સ્થાનિક રૂ. ૨-૦-૦

દેસાવર રૂ. ૪-૦-૦

વીમાની પોળના—વીમાનો જામ હોવા થયેલા દરેક એક વર્ષે ઉપરાં-
તના આલોક દીક્ર કુખીએ એક બહેનપુત્રીપ્રાતે દાકાનાં આપશે અને એક
વર્ષે ઉપરાંતના મરનાર આલોકના લોભીતઓ અગર નીમેલા વારસોમાં વ-
ધે આપશે ભરેલી રકમના પ્રમાણમાં વહેંચી આપનામાં આવશે.

ભરેલા પૈસા પાછા.

આલોક થયા પ્રછી એક વર્ષની અંદર ગુરુગ્રામે આલોકના વારસોને
સમજાવનારી રીતિયા એ પાછા આપનામાં આવશે.

પ્રથમ વ્યવહાર—પ્રયોજક, રાજપત્રિકા, અમદાવાદ.

રાજ્યપત્રિકા ઓફીસમાં મળતાં

આકાશવાણી—અમદાવાદ

૧. સળંગગીત	૫.૫૫	૬.૫૫	૭.૫૫
૨. દેશસંવિધા	૮.૫૫	૯.૫૫	૧૦.૫૫
૩. અસ્માતનો ખુલી...	૧૧.૫૫	૧૨.૫૫	૧૩.૫૫
૪. કાળીચૌદશની અવધરસારી	૧૪.૫૫	૧૫.૫૫	૧૬.૫૫
૫. પ્રાચીન સૌરજ્ઞાન—પદ્ધતિ.	૧૭.૫૫	૧૮.૫૫	૧૯.૫૫
૬. કાકાના કુશારની પાલ.	૨૦.૫૫	૨૧.૫૫	૨૨.૫૫
૭. અંકગણના	૨૩.૫૫	૨૪.૫૫	૨૫.૫૫
૮. પદસંધ	૨૬.૫૫	૨૭.૫૫	૨૮.૫૫
૯. અપહરણ કુસુદ	૨૯.૫૫	૩૦.૫૫	૩૧.૫૫
૧૦. દેવેશ્વરનાં સાહસિક પરિક્રમે	૩૨.૫૫	૩૩.૫૫	૩૪.૫૫
૧૧. વિદ્યાગૌરી	૩૫.૫૫	૩૬.૫૫	૩૭.૫૫
૧૨. અદરીના ઘેરા.	૩૮.૫૫	૩૯.૫૫	૪૦.૫૫
૧૩. આધુનિકઆર્થો અને તેમના આચારવિચાર.	૪૧.૫૫	૪૨.૫૫	૪૩.૫૫
આ ઉપરાંત એકસાથે અધિકારી વર્ગનાં પરિ			
ષેષ અંગે મળશે.			

